

URTX

APROXIMACIÓ A LES PARTIDES I SUBPARTIDES ACTUALS
DE JUNEDA (DOCUMENTACIÓ, ETIMOLOGIA I COSTUMARI)

Joan Cornudella Olivart

APROXIMACIÓ A LES PARTIDES I SUBPARTIDES ACTUALS DE JUNEDA (DOCUMENTACIÓ, ETIMOLOGIA I COSTUMARI)

Abstract

Los límites de los términos municipales siempre ofrecen originalidades. En el caso de Juneda, población fronteriza entre comarcas de regadío y de secano, se multiplican las paradojas. Por este motivo hemos realizado un inventario de las partidas y subpartidas actuales de su término basándonos en la variantes del topónimo, en la documentación antigua, en su situación geográfica y en su etimología, sea académica o popular. En algunas ocasiones hemos completado su descripción incluyendo costumbres y curiosidades que sólo recuerdan los agricultores, los pastores o los ganaderos de más avanzada edad. El paisaje del término municipal se ha transformado a lo largo de los años y, por consiguiente, también lo ha hecho su toponimia.

The borders of the municipal limits always offer originalities. In the case of Juneda, a frontier town between irrigated and dry-land districts, the paradoxes multiply. For this reason, we have carried out an inventory of the actual plots and sub-plots in its limits basing ourselves on the variants in the place names, in the old documentation, their geographic situation and etymology, whether academic or popular. On some occasions, we have completed their description including customs and curiosities that are only remembered by the oldest farmers, shepherds or drovers. The landscape of the municipal area has changed with the years and, thus the place names with it.

Paraules clau

Juneda, toponimia, partides, etimologia, documentació, situació geogràfica, costumari, s. XII-XX.

1. El terme municipal: apunts

El terme de Juneda al segle XIX era àrid i sec entre el Tossal de la Llàntia i el Tossal de la Franquesa. Hi havia poques parcel·les amb escassa extensió de reg a les conques de la Femosa i de la Coma. La Societat Anònima Canal d'Urgell va acabar les obres l'any 1861 i va començar els regs l'any 1862. Gràcies a l'explotació de les obres hidràuliques¹ i a la construcció d'un canal auxiliar o subcanal (1919) es van convertir en regadiu fins a 2.764 ha de les 4.730 d'extensió del terme municipal de Juneda; això suposa a prop del 60%, que equival a dir la totalitat de la zona susceptible de reg, ja que el 40% restant (quasi tot secà i una mica de muntanya) principalment de la part del terme de Miravall, és impossible actualment de regar-se.

Els límits dels termes municipals ofereixen, tot sovint, originalitats i anomalies sorprenents. De fet, una cosa va ser la creació administrativa d'unes partides municipals com a extensió de terreny adscrita al domini jurídic de l'ajuntament corresponent, i una altra, el sentit popular preexistent de la rodalia natural d'un municipi. Aquest fet es dona en el cas de Juneda, administrativament de les Garrigues, però de paisatge natural vinculada al Pla d'Urgell.

El caràcter natural de la partida ens podria fer suposar que cada espai posseeix una unitat històrica, o geogràfica, o de cultiu, o, si més no, d'antic propietari. Però qualsevol que sigui el criteri que intentem aplicar per classificar-les, el fenomen se'ns escapa sempre i les paradoxes es multipliquen. No-

més cal observar l'entorn per arribar a la conclusió que ens trobem a cada pas amb alguna que altra incongruència. Així ho constatava amb alguns exemples de partides l'historiador junedenc Josep Maria Solé:

“El Bas, l'Escarabat, les Parrelles i el Cós són una mateixa cosa des del punt de vista topogràfico-estructural, mentre que les Planes Altes presenta una diversitat interna. La Manreana és, de segur, ben a fora de la torre medieval desapareguda que li dona nom, que sens dubte seria a una de les altures que circumden la partida”.²

El fet és que cada partida té una virtut indiscutible i es classifica en funció de les altres o per oposició amb les altres. Una partida del terme municipal d'un poble és simplement una eina geogràfica per a ús dels pagesos i, és natural, per tant, que reflecteixi la seva vida social i econòmica. A l'època del secà no hauria tingut gaire sentit que una partida s'anomenés el Secanet, i per això calgué esperar l'aparició del Canal d'Urgell perquè, en oposició a un terme regat, sortís aquesta denominació. També és cert que els noms de les partides, la seva aparició o modificació, es converteixen en una eina molt apreciable de cara a l'estudi de la història de la localitat. La Llàntia testimonia costums religiosos antics o la Manreana ens parla d'edificis medievals. Així doncs, l'aspecte històric pot ser bàsic en la comprensió de la raó de ser d'una partida.

Molts altres factors acaben de configurar la idiosincràsia d'un territori, en aquest cas del poble i del terme de Juneda. La seva forma

¹ Vegeu Salvador Filella, “Importancia de las obras hidráulicas”. BCCL, núm. 8. Barcelona, octubre de 1958.

² Vegeu Josep Maria Solé, *Juneda, el seu terme*; pàg. 15.

Panoràmica de Juneda.
Foto: Eduard Porta.

Vista del terme de Juneda
des del vèrtex geodèsic de Miravall.
Foto: Ariadna Cornudella.

irregular, de característiques semblants a un arbre o a un martell, crida l'atenció. El tronc o mànec representaria els antics termes de Miravall i l'Aranyó i els extrems, serien les partides del Ramàs i la Quadra a llevant, i Vinferri i Jovals, a ponent. Aquesta peculiar forma d'arbre ha estat l'emblema representatiu de l'escut municipal durant molts anys. L'heràldica popular i el perfil del terme han compartit un espai oficial en el pensament dels junedencs de moltes generacions. I també en el món protocol·lari i burocràtic.

En un sentit estrictament geogràfic i natural podríem dir que Juneda pertany a la depressió de l'Ebre pel fet que aquest riu, a través de la Femosa i del Segre, rep les aigües que drenen el nostre terme. El terme té una extensió de 47'30 Km², o sigui, de 10.855 jornals. D'aquest total, 10.700 jornals pertanyen al terme municipal de Juneda pròpiament dit i la resta, a l'enclavament de l'Infern-Clot de Juneda. D'aquests, són de regadiu, aproximadament uns 7.300 i la resta, de secà, ocupada per camins i pel nucli urbà de Juneda. És limítrof amb les comarques del Segrià i el Pla d'Urgell, a la zona de contacte entre el paisatge urgellenc, regat pels canals d'Urgell i la plataforma garriguenca. Limita amb

Illa dels masos.
Foto: Ariadna Cornudella.

els termes garrigüencs de Puiggròs (NE), de les Borges Blanques (SE), de Cervià (S) i de Castellans (SO i O); amb Torregrossa (N) i Miralcamp (NE) del Pla d'Urgell, i amb el segriànc de Puigverd de Lleida (NO).

L'existència limítrofa, a més, dels enclavaments de l'Infern i de l'Illa dels Masos (Pinell, Colom, Vell, Concabella, Roig, Sant Sebastià, Rector, Tres Pins i Canonge), al terme de les Borges Blanques, vindria causada per la fixació administrativa històrica de juxtaposar les propietats dels residents als respectius nuclis urbans. Aquest fet explicaria la irregularitat de la forma del terme junedenc i fins i tot la supervivència d'aquestes illes territorials.

El poble de Juneda s'emplaça al nord de la comarca de les Garrigües, en el sector comprès a la plana urgellenca regada pel canal d'Urgell i la 4a Sèquia Principal d'aquest canal. Aquesta important xarxa hidràulica es completa amb el torrent de la Femosa, que travessa el terme de llevant a ponent i recull les migrades pluges i les aigües procedents dels regadius vers el riu Segre. És en aquesta zona d'horta on trobem un mosaic de cultius de regadiu (alfals, blat, fruiters de reg, panís, etc.). Tot i amb això, les partides de l'Aranyó i bona part de Miravall, situades al sud del municipi, s'emplacen en la zona de secà on predominen les oliveres, els cereals de secà i la vinya. Com més cap al sud, el relleu és cada cop més accidentat i s'alternen zones relativament planes cultivades amb turons i altiplans, amb llargs vessants o costers on trobem brolles i petites clapes de carrascar. Aquesta situació del municipi, a cavall de la plana urgellenca i de les Garrigües Altes, fa que la diversitat paisatgística i de patrimoni natural i cultural sigui notable. Des de l'altiplà del Pla de la Caseta, a l'extrem sud del municipi, llindant amb Cervià de les Garrigües; fins al fons de la vall de la Femosa, a la meitat oest, llindant amb Puigverd de Lleida, el paisatge varia substancialment i el patrimoni

cultural i arquitectònic també. De les construccions de pedra seca presents a l'Aranyó fins a les cabanes de terra de la zona de regadiu. De les talaies del tossal Gros i la serra del Rispa, situades a prop dels 500 metres d'altitud, dins l'espai natural protegit "Els Bessons", fins a les frondoses arbredes de la 4a Sèquia, al Parc de la Banqueta.

Òbviament aquest paisatge s'ha anat transformant al llarg dels anys gràcies a la mà de l'home. Tot i que el sistema de l'herència familiar tendeix a mantenir la integritat de les propietats, Juneda no s'ha escapat d'una progressiva fragmentació, obligada pel fort creixement demogràfic i la possibilitat d'aprofitament més intensiu gràcies al Canal d'Urgell. Per això, a mesura que s'incrementava la densitat de població, la propietat se subdividia un i altre cop, vorejant avui el minifundi. Les parcel·les són massa petites i encara que molts propietaris han fet esforços de concentració espontània, el procés és molt lent i segurament durarà diverses generacions. I han canviat els hàbits pagesos centenaris, i han revolucionat el camp amb el cultiu de nous productes, i han proliferat, com a suport de les famílies, les granges de porcs i d'aviram o les plantes solars fotovoltaïques. La maquinària agrícola, la petita indústria i les energies alternatives han canviat la fesomia d'aquest terme municipal i de retruc, la seva toponímia.

2. Partides i subpartides actuals del terme de Juneda

ABEURADOR, L'

Variants del topònim

Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): L'Abeurador

Documentació antiga

(...) "...altre tros de terra campa cituat en dit terme de Vinferri de tinguda de un jornal

poch mes o manco que confronte a sol ixent ab la carrerada del abeurador, a ponent ab terres de Joan Pons pages de Puigvert, a migdia ab lo cami y a tremuntana ab lo enpriu del abeurador..." (Protocol notarial, núm. 826. Lleida, 19 d'abril de 1686)

Situació geogràfica

Subpartida del terme, cruïlla entre els camins de Puigverd i el de la carrerada del Malagana.

Etimologia

Nom d'una partida del terme de Vinferri, on el pas de la carrerada pel Torrent de la Ferosa, s'abeurava el bestiar.

ARANYÓ, L'

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890) i Ceferí Rocafort (1908-1918): Aranyó

Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): L'Aranyó

Documents oficials: Arañó, Araño

Documentació antiga

(...) "...que podrá usar el distintivo armas y municiones que prescriben los artículos 9º 10 y 36 del mismo, todo por lo que toca a los términos de Miravall y Arañó, y nada mas..." (Títol de guarda particular jurat a favor de Salvador Seró. Juneda, 12 de novembre de 1862)

Situació geogràfica

Ocupa aquest subterme la part més meridional del terme municipal. Limita al nord amb el subterme de Miravall, a l'est amb el terme municipal de les Borges Blanques, al sud amb el terme municipal de Cervià de les Garrigues i a l'oest amb el terme municipal de Castellldans i amb l'antic terme del mas d'Antòs.

Etimologia

Per bé que Coromines (ETC) inclogui el topònim aragonès *Los arañones* en un llistat

Subterme de l'Aranyó.

Foto: Eduard Porta.

Barranc de Nostre Senyor - L'Aranyó.
Foto: Eduard Porta.

de noms o sufixos preromans, sembla clar que l'origen del nom de l'Aranyó és simplement el mateix aranyó, fruit de l'aranyoner. Cal esmentar també la hipòtesi segons la qual Aranyó prové de l'antropònim llatí Arenius o Aranius, a través de la sufixació també típicament llatina *-one(m)*: Arennionne. No obstant això, l'aparició de l'article definit d'una manera que no és optativa o vacil·lant sinó persistent, i no pas moderna històricament documentada, sense dubte reforça, enfront de la toponímica, la proposta diguem-ne botànica (Albert Turull, 1991)

Hi ha altres versions del topònim que expliquen la seva etimologia. Així trobem la versió històrica que relaciona Aranyó amb la repoblació de les comarques lleidatanes. Precisament els cavallers que acompanyaren Guillem (III) de Cervera (de la línia directa dita de Juneda, Castellans i Gebut) en la conquesta del Segrià foren els colonitzadors del territori i alguns dels seus noms han persistit en la toponímia del terme (Miravall, L'Aranyó, Bertran i Pinell) (Rodrigo Pita Mercé, 1979).

També s'apunta la hipòtesi que relaciona el topònim amb el món dels aràcnids. En èpoques remotes, aquest era un indret on abundaven els escorpins i les aranyes. És creïble perquè aquests animals cerquen sempre ecosistemes amb temperatures estiuenques elevades i sobretot molta sequedat. Tot això es dona als paratges d'aquestes contrades. Aranyó seria el lloc d'aranyes (Josep Maria Solé, 1991)

I, fins i tot, també s'havia insinuat que aquest terreny vindria d'uns masovers que eren

oriünds del poble segarrenc de l'Aranyó. Òbviament aquesta hipòtesi no té cap validesa com a element creador d'un topònim antiquíssim, que supera de molt la construcció del mas de l'Aranyó al segle XVIII.

Costumari

Es diu que quan un frare de l'abadia de Montserrat cometia una falta greu de disciplina era desterrat a l'Aranyó, zona força inhòspita i llunyana del monestir, a fer les feines pròpies d'una pagès garriguenc.

Tota la partida és de secà, amb predomini de les oliveres i els ametllers. No obstant això, la veu popular va crear un nou topònim, l'horta de l'Aranyó, que és la zona de regadiu en terreny del terme de Miravall, fruit de la partició entre germans (família Carreras) de l'antic latifundi de l'Aranyó.

BAS

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Josa (1981), Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): Bas
Ramon Arqués (1921): Vas

Documentació antiga

(...) "...un fareginal a la Era, un tros al Bas un tros al pou..." (LTVJ, 1593)

(...) "...en la pesa de terra que esta en la partida del Bas que te de sembradura tres quarters de ordis..." (RPFJ, 31 de gener de 1829)

(...) "...toda aquella pieza de tierra campa con treinta olivos, de extensión seis jornales y medio poco mas o menos pues solo puede

determinarla así, sita en el termino de Juneda y partida llamada camino del Vas que linda a oriente con otra finca del deudor, a mediodia con la nombrada partida del Vas, a poniente con Francisco Gelonch y con Jose Valeri y a norte con la notada otra finca del deudor..." (Document de préstec d'hipoteca d'Antonio Lamarca. Maig de 1863)

Situació geogràfica

Situada a la banda nord-oest del terme. Limita al nord amb la partida de l'Escarabat, a l'est amb les Parrelles i el Cós, al sud amb la 4a sèquia del canal d'Urgell i a l'oest amb la partida Pla de Paradell (terme municipal de Torregrossa).

Etimologia

Forma antiga de baix. Mot provinent del llatí vulgar *bassus* "de poca talla", "grassó", "baix", en aquest cas en el sentit de "fondalada". En la nostra toponímia es conserva encara la forma BAS (coll Bas de Carme, collada baixa o fonda o la comarca del Bas de la Garrotxa meridional). És probable que tingui el mateix origen, puix que forma una grandiosa fondalada. (Joan Coromines, DEC)

Històrica: fa referència a Hug de Bas, el qual a la reconquesta de la Conca de Barberà, va estar a les ordres de Guillem de Cervera, senyor de Juneda. (Jaume Torrent)

Popular: recorda la forma d'un got o vas.

Costumari

Fins fa pocs anys, hi existia una bassa que recollia les aigües de la pluja. Servia per a abeurar el bestiar i fins i tot s'hi anava a buscar aigua, ja que era potable. Aquesta circumstància inspirà una cançó popular que deia:

"Les xiquetes de Juneda,
quan van a buscar aigua al Bas,
l'una li diu a l'altra: Xica, quan te casaràs?"

BASSA NOVA, LA

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890): Bassanova
Ceferí Rocafort (1908-1918): Bassa nova
Ramon Arqués (1921): Bassa-nova
Pere Belmont (1986), Josep Maria Solé (1991) i Jaume Torrent (1993): Bassa Nova
Documents oficials: la Balsa

Documentació antiga

(...) "Habiendo D. Francisco Sedó verificado el pago del 10% al contado del importe de la finca consistente en una tejería, sita en el término de Juneda, partida de la Balsa..." (Administración principal de propiedades y

Parc de la Banqueta.

derechos del estado de la provincia de Lérida. Desembre de 1859)

Situació geogràfica

Situada al sud del nucli urbà i de la carretera N-240. Limita al nord amb la subpartida de la Font, a l'est amb les Planes i les Forques, al sud amb el subterme de Miravall i a l'oest amb la partida dels Quadrats.

Etimologia

Darrera mateix de l'actual bòbila, hi havia una bassa, que segons indica el nom va ser una de les darreres a construir-se. El lloc, avui, és plantat de fruiters. (Josep M. Solé, 1991)

CABRAÍ

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918) i Ramon Arqués (1921): Cabrahí
Pere Bellmunt (1986): Cabreir o Cabrehir
Josep M. Solé (1991): Cabrí, Cabrahí o Cabrahir

Documentació antiga

(...) "...Que de la balsa de que se ha hablado (...) sale un brazo de agua por medio de asequia se conduce al término de Juneda en el lugar nombrado de Cabrahí y la Coma..." (Plet dels regidors i de la Universitat de Lleida contra la comunitat cartoixana d'Escala Dei. Segona meitat del segle XVIII)

(...) "...han pasat a judicá una pessa de terra de Joseph Aixalá y Santandreu á la partida de Cabraí a fi de averiguar la terra que está regada y han dit que en la dita pesa de terra han encontrat vuit jornals de regada..." (RPFJ, 8 de maig de 1841)

Situació geogràfica

Situada a ponent del terme. Limita al nord amb la Devesa, la Mina i la 4a sèquia, a l'est amb les Planes Altes, al sud amb la Quadra (subpartida del molí del Paco) i a l'oest amb la Franquesa.

CAMÍ DE BELLPUIG

Variants del topònim

Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): Camí de Bellpuig

Documents oficials: Camí de Bellputg

Documentació antiga

(...) Ramon Solsona a la manreana (...) Anton Cedo y Toren la bitña del camí de Torregrossa (...) y de la sort del camí de Bellputg y l tros prop terra del olibart..." (Document de cobrament de terres i arrendaments de la família Lamarca. Segle XVIII)

(...) "...cuales seis porcas quedan medidas y comprenden trias de viña, quedonado á favor de otro Jayme Bragos sobrino del difunto; que linda a oriente y mediodia con tierras de Pablo Gorgues; á poniente con el camino de Bellpuig y á tramontana con lo restante de dicha pieza..." (RPFJ, 16 de setembre de 1841)

Situació geogràfica

Situada al nord del nucli urbà de la vila. Limita al nord amb el Secanet i els Colls, a l'est amb Vidaló, al sud amb el camp municipal d'esports i a l'oest amb la carretera de Torregrossa.

Costumari

L'àrea que ocupa aquesta partida, compartida amb el Secanet, part de Vidaló i el camí de Torregrossa, és de molt difícil delimitació ja que hi ha pagesos que denominen alguna d'aquestes partides de dues i fins i tot de tres maneres diferents.

CAMÍ DE LES BORGES

Variants del topònim

Jaume Torrent (1972), Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): camí de les Borges

Documentació antiga

(...) "...y en la partida del Pas [de Nicolau Josa] que confronten a sol ixen en terres de Jaume Cabús y Anton Solé, a mitg dia en camí de les Borges, a ponen en terres de Josep Lamarca, y a tremuntana en la sequia de la Mare". (Venda de terra de diferents propietaris a Josep Lamarca. Maig de 1805)

Situació geogràfica

Situada al sud-est del terme. Limita al nord amb la Franquesa i la sèquia del poble, a l'est amb Cabraí, al sud amb el pont de la Cova i la Femosa i a l'oest amb el pla del Molí.

Etimologia

Aquesta partida s'estén a tots dos costats del camí de les Borges. D'aquí l'origen del topònim. Curiosament, l'etimologia popular no recull en cap moment tot el topònim complet.

CAMÍ DE LLEIDA

Variants del topònim

Ramon Arqués (1921): Camí de Lleyda
Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): Camí de Lleida

Documentació antiga:

(...) "...una parada al Salat, una sort a la Creu camí de Lleyda..." "Un tros a la Serra (...) A migjorn ab lo Camí de Lleida; a tremuntana ab lo Tossal de la Llàntia..." (LTVJ, 1593)

(...) Otra en el mismo termino y partida del Camí de Lleyda plantada de olivos de extension cinco jornales..." (RPFJ, 18 d'agost de 1841)

Situació geogràfica

Situada a ponent del terme. Limita al nord amb el Bas i la 4a sèquia, a l'est amb la Llàntia, al sud amb la Manreana i a l'oest amb la Curiola. Tot el camí de Lleida és un altiplà situat entre la depressió del Bas i la de la Manreana-Rogera, que s'allarga fins a la serralada de la Pena al terme de Puigverd de Lleida.

Etimologia

No sembla que el topònim fos emprat per a designar una partida del terme, sinó en el sentit de via de trànsit i de comunicació cap a la ciutat de Lleida. Al llibre de Traspasos de Vàlues (1593) ja hi figura com a tal referència.

CAMÍ DE TORREGROSSA

Variants del topònim

Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): camí de Torregrossa

Documents oficials: camí de Torregrossa, camino de Torregrossa

Documentació antiga

(...) "Lo que se a de cobrar dels terratges y arrendamens de las terras y casa de Dn Fausto de Masot en Juneda es lo segen: primeramen, Jaume Folch coltiba los dos trossets terra campa del camí de Torre-

grosa..." (Document de cobrament de terres i arrendaments de la família Lamarca. Segle XVIII)

(...) "...se han arrendat per dotse anys quinze jornals de terra al comu del camí de Torregrosa que és part de aquella pesa ab tres parts de sinch jornals quiscuna..." (LRAJ, 8 de desembre de 1803)

Situació geogràfica

Situada al centre-nord del terme. De fet, és una partida que s'estén per amdós costats de l'actual carretera que uneix Juneda i Mollerussa (abans, camí de Torregrosa). Limita al nord amb les partides de les Parrelles i Secanet, al sud amb la del Cós, a l'est amb la del camí de Bellpuig i a l'oest amb les del Cós i les Parrelles.

CAMP SANT (CAMPO SANTO)

Variants del topònim

Plànol del terme de Juneda (1981): Lo Campo Santo

Josep M. Solé (1991): Camp Sant

Situació geogràfica

Subpartida del terme de Miravall, a prop del mas de l'Aranyó.

Etimologia

Indret on antigament hi havia hagut un cementiri en la línia divisòria entre els termes de Juneda i de Castellldans.

CANTACORBS

Variants del topònim

Pere Bellmunt (1986): Cantacorps

Josep Maria Solé (1991): Cantacorbs

Situació geogràfica

Subpartida del terme de Miravall, majoritàriament del terme municipal de les Borges Blanques, situada a l'est d'aquesta partida i regada per la sèquia superior de les Borges Blanques.

Etimologia

Costa d'admetre que cantin els corbs. El poble, com sempre, ha degut interpretar uns topònims petrificats, que no entenia, i els ha transformat en expressions pintoresques, - potser absurdes- però que volen dir alguna cosa. La llunyania del nucli urbà feia possible que antigament la gent associés la idea d'un terreny inhòspit i solitari amb la presència d'aquells ocells misteriosos.

També és cert que pot provenir d'una designació d'una roca-pedra (canta) on sovint els

corbs s'hi devien aplegar en nombre considerable. En tot cas, no és pas una zona de roques en l'actualitat.

Mas de l'Aranyó.

Foto: Eduard Porta.

CAVALCADOR, EL

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890) i Ceferí Rocafort (1908-1918): Cabalcadó

Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): Cavalcador

Situació geogràfica

Subpartida del terme de Juneda, situada al camí de Lleida, on la 4a sèquia s'acosta més a la carretera N-240.

Etimologia

Fa referència a l'indret on antigament feien parada els cavalls per descansar i abeurar en el seu trajecte cap a la capital del Segre.

Costumari

Hom diu que antigament les noies anaven a l'estiu a cercar aigua a la bassa del Bas amb un parell de sillons que duïen a l'indret conegut pel cavalcador per tal que les persones que viatjaven poguessin apaivagar la set tot oferint-la amb la cantarella:

"Aigua fresca i regalada,
a mig cinquet la tirada".

CLOT, EL

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921), Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): el Clot

Documentació antiga

(...) "...Que del brazo dilatado de que se ha hablado (...) sale en segundo lugar otra porción de agua que se encamina (...) en el lugar dicho la Franquesa y lo Clot (...)" (Plet dels regidors i de la Universitat de Lleida contra la comunitat cartoixana d'Escala Dei. Segona meitat del segle XVIII)

(...) "...en el caso de que (...) no tuviere la carrera, le lega una porca de tierra junto al huerto del testador que se halla en la partida del Clot termino de Juneda..." (Testament d'Antonio Lamarca Melis. Agost de 1866)

Situació geogràfica

Situada a prop del nucli urbà. Limita al nord amb el camp municipal d'esports i el camí de Puigròs, al sud i a l'oest amb la 4a Sèquia del canal d'Urgell i a l'est amb la partida del Tancat.

Etimologia

És una petita depressió respecte als terrenys circumdants, d'on prové el seu nom orogràfic.

CLOT DE JUNEDA O L'INFERN

Variants del topònim

Pere Bellmunt (1986): Infern
Josep Maria Solé (1991): Clot de Juneda o l'Infern

Situació geogràfica

Situada a la part nord-est del terme, a una distància d'uns 500 metres del terme municipal de Juneda pròpiament dit. És el lloc més septentrional i a la vegada més oriental de tot el municipi. Està completament encerclada pels termes municipals del Pla d'Urgell com són Torregrossa, al nord i a l'oest, Miralcamp, al nord-est i al llarg de només 150 metres i pel Garriguenc de Puigròs al sud.

Etimologia

El nom Clot de Juneda al·ludeix a una depressió respecte a les terres circumdants. Després de consultar amb bastants pagesos d'aquesta zona no s'ha pogut treure l'aigua clara del mot infern (o llumfern), en la pintoresca parla de la gent del terror. Una de les versions més lògica i creïble és la que diu que aquest indret, abans de fer-se regadiu, era de relleu molt abrupte (comes, colls, amb els seus corresponents congostos i estrets), la qual cosa li donava un aspecte tètric, laberíntic i solitari. Tot això faria relacionar-lo amb quelcom pejoratiu, poruc i antipàtic com pot ser l'infern.

Costumari

El nom de Clot de Juneda és donat pels pagesos de Miralcamp. La zona sud i oest de l'enclavament és anomenada pels pagesos de Torregrossa, la Basseta.

Cal remarcar que la forma de l'enclavament és molt espectacular ja que un impressionant estrangulament el secciona pràcticament en dues parts perfectament diferenciades: el Clot de Juneda, més la resta del sector nord (90 jornals) i l'Infern (68 jornals).

COLLS, ELS

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921), Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): els Colls

Documentació antiga

(...) "...y en la partida dels Colls que confronten a sol ixen en terres de Ignasi Xifré, a mitg dia en terres de Jacinto Capdevila, a ponen en terres de Andreu Arqués, y a tremuntana en lo camí de Torregrossa a Puigros". (Venda perpètua de terrenys de Pere Santandreu a Josep Lamarca. Octubre de 1799)

Situació geogràfica

Situada al sector nord-oriental del terme, i, juntament amb la part nord del Bas i de l'Escarabat, la de màxima latitud nord de tot el terme, llevat de l'enclavament de l'Infern. Limita al nord i a l'est amb el terme municipal de Puigròs, al nord-oest amb el terme municipal de Torregrossa, al sud amb el camí de Bellpuig i el Secanet, i al sud-est amb la Coma.

Etimologia

Com a terme orogràfic té, pertot i en tots els temps, el sentit de "pas elevat entre muntanyes més altes", però en la llengua antiga s'ajunta amb aquesta l'accepció de "muntanyola, turó baix"; ve, més aviat, del llatí *collis*, "pujol, turó baix".

Probablement el nom al·ludeix a la topografia del lloc, punt de pas entre dues depressions a través d'una taula elevada.

COMA, LA

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921), Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): la Coma

Documentació antiga

(...) "Item un hort a la femosa una sort a la coma..." (LTVJ, 1593)

(...) "...y en la partida de la Coma una vinya plantada que confronta a sol ixen en terres de Ignasi Xifré, a mitg dia en terres de Jacinto Capdevila, a ponen en terres de Andreu Arqués...". (Venda de terra de Josep Lamarca a Pere Santandreu. Juliol de 1801)

Situació geogràfica

Situada als sectors oriental i nord-oriental del terme. És una de les partides més extenses. Limita al nord amb els Colls i la partida compartida amb Puiggròs de les Cantorelles, al sud amb el Ramàs, a l'est amb la Barquera (terme municipal de Puiggròs) i a l'oest amb Vidaló i part del Tancat.

Etimologia

Del llatí *cumba* "vall petita i poc fonda", derivat del cèltic *Cumbos* (oronímia). En geografia física, *Coma* vol dir depressió pregona i planera en terreny de muntanya, significat bastant semblant al de coll. Ja que són partides veïnes, és lògic que el terreny tingui característiques semblants. Aquí el concepte és el mateix, però en termes de molta menys grandiositat.

Costumari

El mot *Coma* ha desaparegut del llenguatge viu de moltes comarques, però a la majoria de regions és un simple fòssil toponímic, això sí, molt abundant: no hi ha quasi cap comarca on no es trobin noms de lloc La Coma o Les Comes o compostos amb aquest mot. Al Pla d'Urgell també trobem La Coma i Les Comes com a noms de diferents partides de terra.

CÓS, EL

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ramon Arqués (1921) i Josep M. Solé (1991): Cós
Ceferí Rocafort (1908-1918): Còs
Pere Bellmunt (1986): Cos

Documentació antiga

(...) "...otra de 8 jornales poco mas o menos, en la partida del Cos que afronta a oriente con tierras de D. N. Massot y de José Salla, a p. con Jayme Arqués y Pedro José Cornudella, a tramunt^a con Narciso Lamarca y a m. dia con el camino de Lérida..." (LVEN, 1824)

Situació geogràfica

Situada prop del nucli urbà. Limita al nord amb les Parrelles, a l'est amb el camí de

Torregrossa, al sud amb la 4a sèquia del canal d'Urgell i a l'oest amb el Bas.

Etimologia

Pot correspondre a un antic camí o curs (cursus) el terme cors, cos (el Còs), ja que "cós", arcaic o dialectal, equival efectivament a "curs", "camí". (Enric Moreu-Reu, 1982). En el Cós hi ha el camí que solen fer els que disputen la cordera (anyell), corrent, el tercer dia de Festa Major.

També es fa referència a un lloc tancat on devia pasturar el bestiar del poble, segons documents històrics. (Josep Teixidó)

Costumari

No es consigna al Llibre de Vàlues la qual cosa fa suposar que el nom de la partida és posterior al 1600. És esmentada per Arqués i, amb anterioritat, per mossèn Segura en un article on ultra donar la relació de les partides del terme de Juneda, diu que en la del Cós s'hi celebraven els còssos durant les festes de la població. (Jaume Torrent)

CURIOLA, LA

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918) i Ramon Arqués (1921): Curiola
Pere Bellmunt (1986): Curiola, Curriola i Curriolà.
Josep Maria Solé (1991): Curiola i Curriola.
Documents oficials: Coriola

Documentació antiga

(...) "Un tros a la Coriola (...) a ponent ab lo terme de Margalef hi la Manresana (...) a tremuntana ab lo terme de Paradell" (LTVJ, 1593)

(...) "...a instancia de Francisco Reig han anat a judicar lo mal que habie fet lo bestia de llana al tros de Narcis Lamarca de la partida de la Coriola..." (RPFJ, 22 de juliol de 1838)

(...) "...tota aquella pesa de terra campa de set o vuyt olivers plantada de tinguda tres jornals poch mes ó menos (...) tinch y posesch en lo terme de dita vila de Juneda y partida de la Curiola ab sas entradas y eixidas drets y pertinencias, que confronta a solixent ab terras de Miquel Solé, a mitgdia ab lo camí de la Curiola, a ponent ab Ramon Barrufet y Ramon..." (Document de venda perpètua de terres de Sebastià Solé a favor d'Antoni Barrufet Solé. Abril de 1842)

Situació geogràfica

Situada a l'altiplà del camí de Lleida fins a tocar amb Margalef. Al nord confina amb

el camí d'Alcoletge i al sud amb el perfil del poble, que passa per la part alta de la falda que mira cap a la Femosa. Per la part més propera a la població generalment hom la fa començar a partir del Cavalcador topònim situat just al començament d'una lleu depressió que continua fins al fondo del Bas.

Etimologia

El topònim deu ser una deformació del nom original "Cogullada" que ja figura al Llibre de Traspasos de Válués (1593). Devia estar situat en un lloc elevat ja que la seva etimologia l'associa amb la idea de "capdamunt o capciró". El trobem escrit en tres versions possibles: Cogullola, Cagullola i Cugullola.

"Una sort a la Cagullola (...) a migjorn ab lo terme de la Manresana; a tremuntana ab lo terme de Pradell". "Un tros a la Cogullola (...) a ponent ab lo terme de Margalef..."

Hi ha altres versions que parteixen de la variant *Corriola*. Aleshores podria ser o bé el nom del principal propietari d'aquesta partida o bé una variant dialectal de "corretjola", planta que es fa per dins els sembrats, en els quals fa prou nosa, i és herba molt agradable de menjar pel bestiar.

DEVESA o FRANQUESA

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890) i Ceferí Rocafort (1908-1918): Franquesa
Ramon Arqués (1921), Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): Franquesa / Devesa
Documents oficials: Devesa

Documentació antiga

(...) "...Que de la balsa de que se ha hablado (...) sale un brazo de agua por medio de asequia se conduce al término de Juneda en el lugar nombrado de Cabrahí y la Coma (...). Que del brazo dilatado de que se ha hablado (...) sale en segundo lugar otra porción de agua que se encamina (...) en el lugar dicho la Franquesa y lo Clot (...)" (Plet dels regidors i de la Universitat de Lleida contra la comunitat cartoixana d'Escala Dei. Segona meitat del segle XVIII)

(...) "...de lo que dits peroms han judicat justes ses conciencies lo seguen. Una pesa de terra plantada de olivés que esta en lo terme de la mateixa vila y en la partida de la Devesa de tinguda de tres jornals poch mes ó menos..." (RPFJ, 16 d'abril de 1834)

(...) "Otra pieza de tierra secano y olivos sita en la partida Franquesa ó Plantetas..." (Con-

tracte d'arrendament per parceria de Josep Lamarca i Piñol i Concepció Piñol a Josep Espasa Cortecans. Març de 1913)

Situació geogràfica

Situada a l'est del nucli urbà. Limita al nord amb el Tancat i la 4a sèquia, a l'est amb la segona Màquina, la Mina i també la 4a sèquia, al sud amb el camí de les Borges i part de Cabraí i a l'oest amb el Pla del Molí. A efectes de distribució d'aigües, la part nord del sector s'anomena la Franquesa i la part sud, la Devesa.

Etimologia

És possible que en altres èpoques, la zona de la Devesa fos un indret acotat i destinat al pasturatge, ja que, semànticament, aquest és el significat de la paraula.

Paraula que s'aplicava al terreny "franc" o exempt de certes càrregues. Efectivament, abans, els terratinents d'aquest sector no pagaven cap tipus d'impost, però havien de complir la condició que, durant certes èpoques de l'any, no podien llaurar la terra ja que això perjudicava la potabilitat de l'aigua, que, temps enrera, era aprofitada per a l'ús domèstic (prèvia conducció cap a la bassa Bovera)

Costumari

La Devesa, com a propietat, és un terreny acotat, destinat regularment a pasturar. Prové de defensa, "defensada, prohibida" perquè les deveses eren antigament trosos de terra closos i vedats. Durant el segle XVIII, època d'expansió agrícola a la Península, moltes deveses foren dedicades a conreus.

A l'Alta Edat Mitjana, la franquesa era condició de llibertat civil o d'exempció de prescripció de les càrregues o d'impostos. Per extensió, territori o localitat que gaudia de la condició de franquesa.

DIUMENGE

Variants del topònim

Pere Bellmunt (1986): Diumenges
Josep Maria Solé (1991): Diumenge

Documentació antiga

(...) "Un...a lo diumenge; afronta a migjorn amb la sequia de la mare; a tremuntana amb la sequia de la bassa". (LTVJ,1593)

(...) Asequia que sale de la Balsa del Molino de la Villa y sirve para regar las tierras del camí de la font y Diumenge...(Mapa de regs. Barcelona, novembre de 1767)

Situació geogràfica

Subpartida de la Femosa, situada entre la carretera de Castellans i la Font.

Etimologia

És paraula catalana documentada des del segle XII almenys, amb el sentit de "propietat del senyor" i que es retroba abundantment a tota la toponímia del país. En la toponímia menor abunden les formes el Domenge (interpretat en Diumenge) o els Domenges, que designen partides rurals que un temps foren de propietat senyorial, generalment les millors terres campes dels indrets.

Costumari

En tant que partida no existeix i el topònim només perviu en converses casuals i esporàdiques, sobretot, entre persones d'edat força avançada.

ESCARABAT, L'

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921), Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): Escarabat

Documentació antiga

(...) "...y en la partida del Escarabat que confronten a sol ixen en terres de Mateu Santandreu, a mitg dia en terres de Anton Solé y Francisco Arqués, a ponen en terres de Miquel Amargós, Francisco Gelonch y Esteve Torrent, y a tremuntana en lo terme de la vila de Torregrosa". (Venda de terra de Pere Santandreu a Josep Lamarca. Juliol de 1801)

Situació geogràfica

Situada entre el Bas a l'oest, el barranc del Bas al sud, les Parrelles a l'est i el terme municipal de Torregrossa, al nord.

Etimologia

Del llatí romà *scarabaeus* ajudat de la influència d'escarbatar, variant d'escarbotar, escarbar, "gratar, rascar, rosegat, desballes-tar". (Joan Coromines, DEC)

FEMOSA, LA

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921), Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): la Femosa

Docuements oficials: la Famosa

Documentació antiga

(...) "De ipsa madriguera vadit terminus ilerde usque ad portel prope miralcamp et

sicut aqua vertit usque in femosam, et est infra terminum iuneta cum suis terminis que est de ilerda." (Llibre vert petit de la Paeria de Lleida. Segle XII)

(...) "...y por debaxo salía el agua quando molía dicho molino; qual agua, junto con la que abundava en la dicha balza en donde se conoce y permanese el desaguadero venía a caher despues al expressado torrente, que es en la famosa... (...) ...que passa por medio de la partida llamada la famosa, que es en el termino de esta presente villa de Juneda..." (Document notarial dels pagesos de Puigròs. Gener de 1764)

Situació geogràfica

Situada al sud del centre urbà de la vila. La seva superfície està compresa entre les partides del Molinet i del Safrà i les del Pont de la Cova i el Salat.

Etimologia

Pas d'aquest corrent d'aigua que dona nom a la partida.

Aplicat a corrent d'aigua que no deu provenir de "merda" (excrements, brut) o fems, sinó, potser, de la "formosa" (clar, pur, net). És evident que la metàfora tradicionalment admesa no té cap validesa. (Enric Moreu-Rey, 1982)

FITA, LA

Variants del topònim

Josep M. Solé (1991): la Fita

Situació geogràfica

Subpartida de la Quadra, de poca superfície, situada al sud.

Etimologia

Es diu així fent al·lusió a una fita que separava els termes de Juneda i de les Borges Blanques.

FONT, LA

Variants del topònim

Ramon Arqués (1921): Font
Josep M. Solé (1991): La font

Documentació antiga

(...) "...en una pesa de terra de dits ereus que esta en lo terme de la mateixa vila en la partida de la fon fan relacio com Anton Arques á plantat en terres de dita viuda Cendros alguns seps..." (RPFJ, maig de 1836)

(...) Otras de cuatro jornales de la partida de la fuente con algunos olivos, parte huerta

(...) Otra de cuatro jornales regadío partida del Clot, campo..." (RPFJ, agost de 1841)

Situació geogràfica

Subpartida de la Femosa situada entre la carretera N-240 i l'estació del ferrocarril.

Etimologia

Tot sembla indicar que en aquell indret hi havia una font per al consum domèstic.

FORQUES, LES

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890): las Forcas
Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921), Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): les Forques

Documentació antiga

(...) "...una tros a Cantivella, un tros camí de Miravall, un tros camí de Roixera, un tros a les forques..." (LTVJ, 1593)

(...) "...baren anar á valuá una pesa de terra de dos jornals en lo terme de Juneda partida de les Forques de la Vda Cecilia Arques, y son fill Ramon Arques..." (RPFJ, 28 d'agost de 1838)

Situació geogràfica

Situada al sud del terme. Limita al nord amb la partida de les Planes, a l'est amb Torre Sala (majoritàriament de les Borges Blanques), al sud amb Miravall i a l'oest amb la Bassa Nova. L'element més típic d'aquesta partida és el Tossal de les Forques.

Etimologia

Les execucions han estat sovint la conseqüència de guerres, nacionals o intestines: els termes Les Forques o Tossal de les For-

ques, assenyalaven els indrets on eren penjats i exposats els cadàvers dels ajusticiats, generalment en posició enlairada i dominant un camí de molt pas. Sovint es barregen els sentits de "forques" —instrument de justícia—, amb "forques" —encreuament de camins o rierols. (Enric Moreu-Rey, 1982)

JOVALS

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921) Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): Jovals
Documentació oficial: Chovals

Documentació antiga

(...) "Vimferre e Jovals que és de Pere de Sant Martí, XV fochs" (Cens dels nuclis de població al fogotjament de 1367-70)

(...) "...ac purum alodium Castrum Locum de Vinferre e de Jovals, in Vicaria llerdae sistentia cum terminis eorundem, e mero, ac mixto imperio, e aliis juribus, e pertinentiis eorundem, nec non merum e mixtum imperium Locorum de Cogul, e de les Besses..." (Confirmació de privilegis per part del Rei Martí a l'abat de Poblet Vicent Ferrer. Abril de 1405)

Situació geogràfica

Situada a l'oest del terme. Limita al nord amb Vinferri, a l'est amb l'enclavament de l'illa dels masos, al sud i a l'oest amb el terme de Castellldans.

Etimologia

Hi ha diverses hipòtesis sobre aquest topònim que havia format part de l'antic terme de Vinferri. El mot Jovals, antropònim d'origen àrab, podria ser el principal propietari d'aquesta partida.

També es proposa la descripció del relleu evocant la forma corba del jou. La documentació antiga mostra com "jou" era un nom comú aleshores, equivalent de "coll" i fins i tot de "cim de turó" o "cim de collada". (Enric Moreu-Rey, 1982). I a més també s'apunta la possibilitat que vingui de la idea de "possecció que té una jovada", és a dir, l'extensió de terra que llaura normalment un parell de bous en un dia (16 quarterades). (Joan Corromines, 1965)

LLÀNTIA, LA

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921), Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): la Llàntia

Tossal de les Forques.
Foto: Ariadna Cornudella.

Documentació antiga

(...) "...una sort al Clot de les Mortones, una sort a la llantia..." / "Un tros i olivés a la llantia (...) a migjorn ab lo tossal de la llantia; a tremuntana ab lo camí del bas..." (LTVJ, 1593)

(...) "Otra pieza de tierra campa de dos jornales y medio o sean una hectarea ocho areas, noventa y cinco centiareas; situada en el termino de Juneda partida de la Llantia; lindante por oriente con Ramon Bertran; por mediodia con carretera vieja; por poniente con Ramon Guiu y por norte con José Cases..." (Document de venda de terrenys d'Antònia Berent Bonet a Magdalena Cedó Rosinach. Març de 1909)

Situació geogràfica

Comprèn part de l'altiplà situat entre el camí d'Alcoletge, el camí del Bas i la 4a sèquia del canal d'Urgell. Limita al nord amb la partida del Cós i la 4a sèquia, a l'est amb el nucli urbà, al sud amb el camí de Lleida i a l'oest amb el camí d'Alcoletge.

Etimologia

Hi havia alguna planta o plantes d'oliveres, el producte dels quals, l'oli, es destinava a alimentar la llantia del Santíssim de l'església parroquial de Juneda. D'aquí prové el nom de l'indret, coronat pel tossal de la Llantia, avui ja desaparegut.

Hi ha una altra versió popular de l'origen del topònim. Sembla que abans que fos aplanat el tossal de la Llantia en un cert grau, hi havia una pedra al seu indret més alt que tenia (o recordava) la figura d'una llantia d'oli.

MALLOLA, LA

Variants del topònim

Josep Maria Solé (1991): la Mallola

Situació geogràfica

Subpartida de regadiu del terme de Miravall, regada per la sèquia superior de Castellldans.

Etimologia

Antigament era una zona de secà on el cultiu majoritari era la vinya. En toponímia menor, la mallola és una vinya novament plantada. Prové del llatí *Malleolus*, diminutiu de *malleus* (martell).

Costumari

A la partida de la Mallola, i a la mateixa vora esquerra del Canal d'Urgell, es troben les restes d'una petita fortificació que sembla un niu de metralladores, testimoni de la Guerra Civil Espanyola.

MANREANA

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918) i Josep Maria Solé (1991): Manreana o Manresana

Ramon Arqués (1921) i Pere Belmunt (1986): Manreana

Jaume Torrent (1993): Manresana

Documentació antiga

(...) "Un tros a la Coriola (...) a ponent ab lo terme de Margalef hi la Manresana (...) a tremuntana ab lo terme de Paradell" (LTVJ, 1593)

(...) "Ordy. Ítem dit dia se troba ordy en sitja plena del lltre. Capítol, el lo Sitjat prop les muralles, 16 qu. 6 q. y en la sitja mes de mija del propi delmer del camí dels Alamús prop la del blat, que tot junt fa suma de..., destes sen relleva 33 q. dels termes de la Manresana y Vimferri..." (LEL, 1678)

(...) "Lo que se a de cobrar dels terratges y arrendaments de las terras y casa de Dn Fausto de Masot en Juneda es lo segen: primeramen, Jaume Folch coltiba los dos trossets terra campa del camí de Torregrossa (...) Anton Cedo la font del cos y lo tros del rech nou (...) Ramon Solsona a la manreana (...)" (Document de cobrament de terres i arrendaments de la família Lamarca. Segle XVIII)

Situació geogràfica

Situada a l'oest del terme. Limita al nord amb el camí de Lleida i la Curiola, a l'est amb el Safrà, al sud amb la Rogera i Vinferri i a l'oest amb la Figuereta (terme municipal de Torregrossa).

Etimologia

Designant una partida del terme actual de Juneda, el topònim la Manresana fa pensar en una de les torres que formaven part del sistema ofensiu-defensiu cristià en zones de frontera durant la reconquesta i de les quals se'n coneix precedents hispano-romans. Eren torres de guaita al servei d'un comtat sense comte per a l'estabilitat i protecció dels nous nuclis humans que s'organitzaven així que els sarraïns retrocedien. En aquest cas era una torre de defensa pròpia de l'antic comtat de Manresa. Resten els topònims de la Manresana de Prats (a Prats del Rei), la Manresana de Sant Ramon del Portell, una torre manresana ara desapareguda, prop de Linyola, i la partida de la Manresana, al terme de Juneda.

Diversos historiadors i lingüistes s'han interessat en el topònim de la Manreana o Man-

Racó de la Segona Màquina.

Foto: Ariadna Cornudella.

Salt de la Segona Màquina.

Foto: Eduard Porta.

resana com a terme o partida de Juneda. La majoria coincideixen en el sentit històric de la torre de vigilància de l'antic comtat de Manresa (Josep Maria Albaigés, Josep Maria Solé, Josep Lladonosa o Jaume Torrent, entre d'altres). No obstant això, hi ha altres versions que matisen orígens romans del topònim o que no les relacionen amb les antigues torres manresanes.

– “El topònim és molt possible que sigui el nom d’una vila del temps del baix imperi, per ser d’un propietari latifundista anomenat Manlius, i la seva vila, Vil·la Manliana o bé Manerius, formes que poden ser l’antecedent de l’actual Manreana, que d’altres autors estimen en Manresana”. (Rodrigo Pita Mercé, 1976)

– “No crec que hi hagi relació entre Juneda i la Manreana, com a forma evolucionada de les antigues torres manresanes, com a llocs d’observació i vigilància, car aquestes es construïen en llocs elevats, de gran visibilitat i la nostra partida Manreana és una de les fondes del nostre terme i ni Betilla ni la desapareguda ermita de Sant Salvador poden qualificar-se de torres”. (Ramon Josa, 1981)

Costumari

Durant el primer decenni del segle xx, procedent de França, va aparèixer el volant com a eina per a la sega dels cereals. Aquesta novetat va fer que entre els segadors nasqués una dita popular en clara al·lusió al clima calorós de la zona.

“Si a Juneda a segar vas,
no et fiïs de la Manreana
ni tampoc del fondo del Bas”

MÀQUINA, LA

Variants del topònim

Pere Belmunt (1986): Segona Màquina

Josep M. Solé (1991): la Màquina

Situació geogràfica

Subpartida de la Mina, a tocar de la segona màquina del canal d’Urgell.

Etimologia

El mot “màquina” no fa pas aquí referència al conjunt d’aparells necessaris per a l’obtenció d’energia elèctrica, sinó que al·ludeix a una màquina de batre els cereals.

Efectivament, el Canal d’Urgell cobrava als regants en espècie, abans de fer-ho en metàl·lic, l’anomenada “novenada”, és a dir, una de cada nou garbes de blat, per exemple. Prop de la segona màquina hi havia una era on es batia el cereal, i la màquina es guardava dins de la “casilla” del Canal, que encara avui existeix. D’aquí el nom de Màquina.

MINA, LA

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferi Rocafort (1908-1918), Jaume Torrent (1972) i Josep Maria Solé (1991): la Mina

Documentació antiga

(...) “...con arreglo a lo pactado en dicho Convenio y consignado en el Reglamento de riegos del Canal de Urgel por la finca propiedad del mismo, sita en el término de Juneda y partida “Mina” de cabida una hectarea, treinta y nueve areas, una centiarea, gráficamente descrita en el plano

que forma parte del expediente al efecto tramitado en las oficinas del Canal de Urgel..." (Document conveni de la Societat Canal d'Urgell de Mollerussa amb el propietari junedenc Pere Gelonch Sedó. Juny de 1923)

Situació geogràfica

Situada a l'àrea centre-est del terme. Limita al nord amb les partides de Vidaló i la Coma, al sud amb la 4a sèquia i Cabraí, a l'est amb el Ramàs i el camí de Torregrossa a les Borges Blanques i a l'oest amb la Devesa, la 4a sèquia i el Tancat.

Etimologia

Una vegada construïda la 4a sèquia del Canal d'Urgell es van detectar filtracions d'aigua que envaiïen (patimoll) els terrenys de la seva vora dreta a conseqüència de la manca de desguassos. Per solucionar aquest problema se'n construí un de molt profund que travessa l'actual camí d'Arbeca. Tal operació donà el nom de Mina.

MIRAMBÓ

Variants del topònim

Ramon Arqués (1921), Pere Belmont (1986) i Josep Maria Solé (1991): Mirambó

Documentació antiga

(...) "...tota aquella pessa de terra de olivers en ella radicats, que teniau y posseihau situada en lo terme de dita vila de Juneda, y partida de Mirambó de tinguda de tres jornals poch més ó menos, que confronta a orient part ab terras de Jaume Arqué, y part ab las de Jaume Capdevila, a migdia ab lo camí Real..." (Capítols matrimonials de Josep Martí Miquel i Maria Teresa Martí i Olivart. Agost de 1825)

Situació geogràfica

Situada a la part més sud-oriental del terme. Limita al nord amb la línia del ferrocarril, a l'est amb la Quadra, al sud amb el terme municipal de les Borges Blanques i a l'oest amb la partida del Salat.

Etimologia

Com molts altres noms de caire semblant, sembla una deformació de Mirambell, al·ludint a la idea de guaitar des d'un lloc elevat. El topònim podria fer referència simplement a qüestions paisatgístiques o bé es podria tractar d'una "vista" amb valor estratègic militar. Però no és descartable que, més que al lloc, fes referència a un propietari amb aquest cognom o a una planta de la qual es confeccionaven graneres.

MIRAVALL

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921), Josep Maria Solé (1991) i Jaume Torrent (1993): Miravall

Documents oficials: Miraval, Miraball

Documentació antiga

(...) "Dit dia comparegue lo noble don Gasto Despes fil del noble don Jayme Despes señor del terme de dit loch de Miraval lo qual migensant jurament digue com en dit loch y terme noy ha mes de una casa en la qual esta un criat del dit señor son pare". (Fogatge de 1553)

(...) "Una sort als Cuadrats (...) que afronta a migorn ab lo terme de Miravall, a tremuntana ab lo carreró" / "Per un tros a les forques (...) a ponent ab lo camí de Miravall, a migorn ab lo terme de Miravall" (LTVJ, 1593)

(...) "...A V. suplico que habiendo propuesto al referido Jose Farré para guarda particular de Miraball se sirva conferirle el nombramiento de tal y juramentarle de la forma que dispone el artículo 5º del citado reglamento..." (Instància per nomenar guarda particular del terme de Miravall. Setembre de 1864)

Situació geogràfica

Situada al centre-seu del terme. Limita al nord amb les Forques, la Bassa Nova i els Cuadrats, al sud amb el subterme de l'Aranyó, al nord-est amb el terme municipal de les Borges Blanques (partida de Torre Sala) i a l'oest amb el terme municipal de Castellldans.

Casilla de la
Màquina - La Mina.
Foto: Ariadna Cornudella.

Mas de Miravall.
Foto: Ariadna Cornudella.

El subterme de Miravall té dues subpartides que pertanyen a Juneda: el fons de l'Aranyó i el Barranc de Miravall.

Etimologia

El repoblament de Juneda s'inicià pocs anys després de la Reconquesta de les nostres terres (Guillem de Cervera el Gras). Envià a les nostres terres vassalls, famílies i ramats, a més d'homes distingits. Els noms de Pinell, Bernat, Torre Sala donen nom avui encara a partides del nostre terme i d'altres com Miravall, Bertran, L'Aranyó i Canyís. (Rodrigo Pita Mercé)

Hi ha la possibilitat de pensar en l'efecte de mirar avall. Des del turó on es troba el mas, si volem contemplar el paisatge, hem de mirar avall en totes les possibles direccions. (Josep Maria Solé)

MOLINET, EL

Variants del topònim

Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): El Molinet

Documentació antiga

(...) "...en una pesa dels dits Ereus que esta en lo terme de la mateixa vila y partida del Molinet en que an pasat á beures si ya bie en dita pesa de terra tota la que li correspon..." (RPFJ, 30 de maig de 1834)

Situació geogràfica

Situada al sud-oest del centre urbà de la vila. Limita al nord i a l'est amb el Safrà, al sud amb el Pla i a l'oest amb la Rogera. Hi trobem la torre del Nofre.

Etimologia

Al·ludeix a l'existència temps enrera d'un molí de farina de poca importància.

PARRELLES, LES

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890): Parrellas
Ceferí Rocafort (1908-1918), Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): les Parrelles

Documentació antiga

(...) "...En el día mismo, y con el mismo objeto, han pasado a otro campo propio de la misma Universidad, situado en el propio termino y partida de las Parrellas de estension de nueve jornales que linda a oriente y tramontana con el termino de Torregrosa, a cierzo con tierras de la Viuda de Jose Cornudella, y á mediodia con la carrerada..." (RPFJ, 9 de gener de 1841)

Situació geogràfica

Situada al nord del terme. Limita al nord amb el terme municipal de Torregrossa, a l'est amb el Secanet, al sud amb el Cós i a l'oest amb l'Escarabat.

Etimologia

En aquest indret, i en altres èpoques, creixia una herba (parrella) que, es veu, tenia propietats detergents, per la qual cosa, i juntament amb clasques d'ous i cendra, tot amanit, s'utilitzava per a fer sabó (sabó de parrelles). Vet aquí el topònim. (Josep Maria Solé, 1991)

Costumari

Barrella: planta que s'usava per fer sabó, forma mossàrab que ha reemplaçat la prò-

piament catalana parrella, encara general a l'Urgell i Noguera, i segurament diminutiu de parra, per la forma semblant a un petit enreixat o emparrat de branquillons secs que té la barrella que vola pels camps. En el Principat, a les terres de l'Ebre i del Baix Segre i a les comarques del Baix Urgell i de la Noguera. Però, segons les nombroses descripcions que vaig recollir de l'antiga fabricació de la barrella elaborada, i el sabó de barrella, a l'Urgell, el producte no tenia forma de barra. Sobretot en el Principat s'ha distingit sempre la barrella, SALSOLA KALI, de la SALSOLA SODA, la que amb propietat rep el nom de sosa; sens dubte hi ha hagut molta confusió entre l'una i l'altra, sobretot en el sentit de fer passar comercialment per sosa el producte obtingut de la barrella.

És natural que això no es vagi fer al principi, en les velles fases de l'explotació rústica, però el nom ja havia d'estar fixat en aquell temps. Ara bé, una forta tradició local i pagesa m'ensenyava que a l'Urgell s'obria en el sòl d'un camp un clot circular, s'omplia de llenya, i, quan cremava tota, s'hi llançaven damunt les mates de barrella, que encara que verda i escassament combustible, llavors d'encenia tota, i en apagar-se el foc quedava en el fons de la clota una espècie de coca, comparable a pedra tosca o un bloc de cagaferro, i aquesta és la que s'usava en lloc de sabó: el gran ús domèstic que se'n féu durant moltes centúries impedia pensar que substitucions o confusions comercials posteriors poguessin haver canviat el nom.

Parrella ha restat en l'ús comú a quasi tota aquesta zona (car ho vaig preguntar gairebé a tots els pobles del quadrilàter format per Torregrossa, Els Alamús, Bell-lloc, Vilanova de la Barca, Benavent, Corbins, Albesa, Algerri, Balaguer, Bellmunt, Les Puelles, Bellver de Sió i Juneda). Més al Nord la planta ja no es fa, o és rara, i per tant no s'ha explotat i no en saben el nom. Als voltants de Balaguer, nom de lloc Les Parrelles.

Avui ja no s'empra la parrella per fer sabó, i és només una planta silvestre, que així que és seca, emportada pel vent, fa mal en els sembrats, de manera que va perdent-se, combatuda, a mesura que s'estenen els conreus a la comarca urgellesa, ara ben regada. (Joan Coromines)

PI, EL

Variants del topònim

Josep M. Solé (1991): el Pi

Situació geogràfica

Subpartida del terme de Juneda, situada entre les partides de la Mina, el Tancat i la Coma.

Etimologia

La sèrie toponímica que parteix de Pi com a centre conceptual apareix molt migrada; i això que topònims antiquíssims demostren que el pi no era absent de la geografia del nostre país a l'aurora de la seva història: els tres pins, pineda, el pinell (Enric Moreu-Reu, 1982)

PINELL

Variants del topònim

Josep Maria Solé (1991) i Jaume Torrent (1993): Pinell

Documentació antiga

(...) Un tros a cuncapella (...) A migjorn ab lo terme de Pinell... "Una sort a Concabella (...) A migjorn ab la quadra de Pinell" / "Per uns olivés a Pinell (...) A migdia ab lo terme de Pinell de Masroig" (LTVJ, 1593)

(...) "...han pasat per orde del Magch Señor Narcis Lamarca Balle á instancia de Mariano Brufau de Santa Coloma en la pesa de terra propia de Francisco Santandreu en la partida de Pinell en que han amistad justes ses conciencias en dita pesa de terra quatre jornals y mitg de terra part campa y part plantada de olibes..." (RPFJ, 17 de novembre de 1828)

Situació geogràfica

Situada a la banda meridional de la Femosa, després de la partida dels Quadrats. Al nord limita amb la partida del Molinet, a l'est toca amb la partida de la Bassa Nova, a l'oest amb la la que va fins a la carretera de Castellans i al sud confina amb Vallflor.

Etimologia

Fonts erudites indiquen que el nom corresponia al d'un cavaller que intervingué en la conquesta del Segrià al segle XIII i a qui foren cedides terres per repoblar. (Jaume Torrent)

També s'apunta la hipòtesi que podria fer al·lusió a l'existència d'una petita pineda que hi ha al sud d'aquest indret. (Josep Maria Solé)

Costumari

Quan es parla de l'escut municipal de Juneda sempre s'associa amb la idea d'un arbre, en particular, d'un pi. Fins al punt que els historiadors locals Marcel Vilà i Joan Valls van anotar una hipòtesi històrica en què potser l'arbre sigui el pi de les armes

Pla del Molí.

Foto: Ariadna Cornudella.

dels Pinell, llinatge català, de la comarca de Gadesa, el nom de la vila que va agafar un membre d'aquesta casa que va viure a Juneda i devia haver estat persona molt influent, ja que va arribar a canviar el nom del carrer on es trobava l'Hospital, abans anomenada Corrible i des de llavors Pinell. A més a més hi ha una partida del terme amb el nom de Pinell.

Sabem que, a més, Pinell fou adquirit per Scala Dei el mateix any que Concabella. En els amillaments de finques rurals del Llibre de Traspassos de Vàlues hi figura amb tres variants: com a terme, com a quadra i com "Pinell de Masroig". Potser alguna d'aquestes variants explicaria la dualitat que actualment té l'aplicació del topònim: Pinell com a partida del terme municipal de Juneda (la banda septentrional) i "Mas Pinell" dintre de l'enclavament de l'Illa de les Borges Blanques (la banda meridional)

PLA o PLA DE L'AIXALÀ

Variants del topònim

Mn. Joan Segura (1890): Pla d' Eixalà
 Ceferí Rocafort (1908-1918): Plà d'Eixalà
 Ramon Arqués (1921): Plà de l'Aixelà
 Pere Bellmunt (1986): Pla de l'Aixalà
 Josep Maria Solé (1991): Pla o Pla de l'Aixalà

Situació geogràfica

Situada al centre-oest del terme. Limita al nord amb la Rogera i el Molinet, al sud amb l'enclavament dels masos (terme municipal de les Borges Blanques), a l'est amb els Quadrats i Pinell i a l'oest amb Vinferri. Inclou l'anomenat Fondo del Saprià.

Etimologia

El mot Pla obeeix clarament a aquesta forma de relleu. L'apel·latiu "de l'Aixalà", cognom força estès a Juneda, podria fer referència al nom del principal antic propietari de les terres d'aquesta partida.

PLA DEL MOLÍ

Variants del topònim

Ramon Arqués (1921): Plà del Molí
 Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): Pla del Molí

Documentació antiga:

(...) "...hay otra pieza en la partida del Pla del Molí de quatro porcas que confronta a oriente con Simon Santandreu, a p. con Juan Salla, a tramunt^a con la acequia de la basa del Os y a m. dia con cerrados de José y de Ramon Gelonch..." (LVEN, 1824)

(...) "Estat intransitable del camí veïnal denominat del Pont de la Regulla ja que els veïns propietaris de la partida del Pla del Molí no donen sortida a les aigües sobreres del rec. (LAAJ, 22 de maig de 1915)

Situació geogràfica

Petita partida compresa entre el camí de la Primera Màquina, el camí de les Borges (fins a la torre del Cistellera) i el Molí de Baix. Limita al nord amb el Clot, a l'est amb la Franquesa, al sud amb les Planes i a l'oest amb el nucli urbà. A tocar del Molí de Baix, hi ha la font del Gat.

Etimologia

És una zona relativament plana que té com

a edifici emblemàtic el Molí de Baix. D'aquí el sentit del topònim.

PLANES (ALTES), LES

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890): Las Planas
Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921) i Pere Bellmunt (1986): les Planes
Josep Maria Solé (1991): les Planes (altes)

Documentació antiga

(...) "Una casa en la Vila closa, un tros a les Planes y un corralet a la vila closa". (LTVJ, 1593)

(...) "Pere Aldoma la planta gran del bas (...) y del tros de les planes (...) Pere Sabate una part de la planta del camí de Arbeca..." (Document de cobrament de terres i arrendaments de la família Lamarca. Segle XVIII)

Situació geogràfica

Situada al sector sud-oriental del terme. Limita al nord amb la partida del Ramàs, al sud amb el terme municipal de les Borges Blanques, al sud amb la Quadra i a l'oest amb les partides de Cabrai i els Nou Salts. Hi trobem el pla dels dipòsits municipals.

Etimologia

El terreny, malgrat el topònim, és força irregular, pel que fa al sector sud, no així la part nord (Pla de les Planes) que fa honor al seu nom.

PLANES (BAIXES), LES

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890): Las Planas
Ramon Arqués (1921): Planes
Josep Maria Solé (1991): Les Planes (baixes)

Situació geogràfica

Situada al sector sud-est del nucli urbà. Limita al nord amb la partida del Salat, a l'est amb Torre Sala, al sud amb les Forques i a l'oest amb la Bassa Nova.

Etimologia

Partida totalment plana, lleugerament inclinada cap a ponent. D'aquí el sentit del topònim.

Costumari

Anys enrere hi va haver ubicat el camp municipal de futbol, anomenat popularment com el camp de les Planes.

PONT DE LA COVA

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort

(1908-1918), Ramon Arqués (1921) Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): Pont de la Cova
Josep Maria Solé (1991): Pont de Cabrahir

Documentació antiga

(...) "...un tros i olivers camí de Arbeca una vinya al Pon de la cova, una viña al Molí nou..." (LTVJ, 1593)

(...) "Los quals son, la assequieta (anomenada aixís) que va desde dit Molinou á la Bassa Bovera de esta dita vila, entenenentse en aquest rech lo bras de rech que te que arriba fins a la Bassa del hos, també de la mateixa vila; lo rech que va á la partida anomenada del Pon de la Cova..." (Ban municipal sobre regs. Maig de 1794)

Situació geogràfica

Situada al sud-est del terme. Limita al nord amb el camí de les Borges, a l'est amb Mirambó, al sud amb el Salat i a l'oest amb la Femosa.

Etimologia

Tot fa pensar que fa referència a un pont que antigament passava per damunt del Torrent de la Femosa i que conduïa a un indret tancat o cova de la partida de Mirambó.

PÚDOLS, EL

Variants del topònim

Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): el Púdols

Situació geogràfica

Subpartida entre la Manreana i la Rogera, a tocar del Torrent de la Femosa.

Etimologia

No sabem l'origen exacte del topònim. Potser ens inclinàrem per la idea que en aquell indret, que fa de nexa amb la partida de la Rogera, hi havia hagut una quantitat important de púdols, és a dir, de plantes fèrides que tenen com a fruit uns grans negres. Recorden una mica l'avellaner però són més semblants als évols.

QUADRA, LA

Variants del topònim

Ramon Arqués (1921), Josep Maria Solé (1991) i Jaume Torrent (1993): la Quadra
Documents oficials: la cuadra

Documentació antiga:

(...) "Una vinya y terra campa a la Cuadra, a migjorn ab lo terme de les Borges dit lo llat..." (LTVJ, 1593)

Els Nou Salts.

Foto: Consell Comarcal de les Garrigues.

(...) "...y en la partida de la Quadra que confronten a sol ixen en terres de Pau Farrerons, a mitg dia en caixer de la Bassa del molí, a ponen en lo camí del molí a les Borges Blanques d'Urgell, y a tremuntana en la sequia de la mare". (Venda de terra de Llorenç Aldomà de Torregrossa a Josep Lamarca. Octubre de 1808)

Situació geogràfica

Situada a la part més sud-oriental del terme. Limita al nord amb les Planes, al sud amb Mirambó i la Fita, a l'est amb Rovinals (terme municipal de les Borges Blanques) i a l'oest amb part de Mirambó i amb el Molí del Paco.

Etimologia

El topònim al·ludiria a una quadra situada en aquest indret. L'antiga quadra d'en Vaquer es reduiria a la Quadra.

QUADRATS, ELS

Variants del topònim

Mn. Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921) i Josep Maria Solé (1991): Quadrats
Pere Bellmunt (1986): Quadrats i Esquadrats
Documents oficials: Cuadrats

Documentació antiga

(...) "Una sort als Cuadrats (...) que afronta a migorn ab lo terme de Miravall, a tremuntana ab lo carreró"... (LTVJ, 1593)

(...) "...partida dels Quadrats, confrontante a oriente con el camino de Castellldans, a mediodía con tierras de Francisca Aixalà, a poniente con Antonio Masot y a tramuntana con la sequia la Mare..." (Document de

venda perpètua de propietats de Josep Barrufet a Josep Lamarca. 1756)

Situació geogràfica

Situada al sud-oest del terme. Limita al nord amb la Femosa, a l'est amb la Bassa Nova, al sud amb el subterme de Miravall (partida de Vallflor) i a l'oest amb el Pla i la carretera de Castellldans.

Etimologia

És possible que tingui a veure amb el fet que la partida té forma de quadrilàter.

RAMÀS, EL

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890): El Ramás
Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921), Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): el Ramàs

Documentació antiga

(...) "...y partida nombrada del Ramás que alinda a oriente con tierras de Antonio Capdevila, a mediodía con el monte llamado el Ramás, a poniente con Miguel Teixidor y a cierzo con camino de la villa de Arbeca..." (Document de venda perpètua de propietats de Josep Barrufet a Josep Lamarca.1756)

Situació geogràfica

Situada al sector centre-oriental del terme. Limita al nord amb la Coma, a l'est amb el terme municipal de les Borges Blanques, al sud amb les Planes Altes i a l'oest amb la Mina.

Etimologia

No sabem amb certesa l'origen del topònim. S'associa a la idea d'escombra rústica. Per al·lusió a les sanes escombrades que devem a la pluja (ramassat, ramassada, ramet —a les Garrigues i a Prades). Fins i tot podria ser una foma del verb ramassar, en el sentit d'arreglar el gra de les eres, collir-ne un bon grapat. (Joan Coromines, DEC)

ROCA FUMADA, LA

Variants del topònim

Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): La Roca Fumada
Documents oficials: la Rocafumada

Documentació antiga

(...) "...terme de la Rogera, contiguo al terme de dita vila de Juneda y a la partida de la Rocafumada..." (Venda de terra de Josep Salla a Josep Lamarca. 30 de setembre de 1805)

(...) "Otra pieza de tierra sita en la partida Rogera conocida con el nombre de Roca Fu-

mada olivos regadio y secano..." (Contracte d'arrendament per parceria de Josep Lamarca i Piñol i Concepció Piñol a Josep Espasa Cortecans. 20 de març de 1913)

Situació geogràfica

Subpartida de la Rogera enclavada en el camí de Lleida, a prop de l'escorxador municipal.

Etimologia

El mot *roca* abunda molt en la toponímia catalana per a designar grans masses de pedres, muntanyes, antics castells bastits damunt una penya, partides de terra i nuclis de població formats a redós d'alguna massa pètria. No sabem per quin motiu se l'ha qualificat amb l'adjectiu "fumada".

ROGERA

Variants del topònim

Mn. Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): Rogera
Ramon Arqués (1921): Roigera
Documents oficials: Roygera, Rojera, Roixera, Reguera

Documentació antiga

(...) "Un tros al camí de Lleyda (...) a migjorn ab lo terme de la Roigera, a tremuntana ab lo camy de Lleyda" (LTVJ, 1593)

(...) "...Joseph Rosinach lo tros de les parades la Fon y la Roygera (...) y del tros del camí de Castelladasens (...) Anton Refart lo fondo del bayx de la Madugaña..." (Document de cobrament de terres i arrendaments de la família Lamarca. Segle XVIII)

(...) "...una porción de tierra plantada de olivos, sita en el termino de la Rojera y partida del mismo nombre de tenida de ocho jornales poco mas o menos..." (Venda d'olivers de Joan Melis a Narcís Lamarca. Març de 1823)

(...) "...una porción de tierra plantada de olivos (...) sita en término de Binferri, jurisdicción de Juneda y partida de la Roixera (...)" (Escriptura de relació de béns de la família Lamarca. Abril de 1882)

(...) "Parte de otra pieza sita en la partida Rogera ó Reguera olivos ó sea la porción que no lleva en aparceria Pedro Vallverdú y otro hermano de este..." (Contracte d'arrendament per parceria de Josep Lamarca i Piñol i Concepció Piñol a Josep Espasa Cortecans. Març de 1913)

Situació geogràfica

Situada al sector ponent del terme. Limita al

nord amb la Manreana, a l'est amb el Safrà i el Molinet, al sud amb Betilla i el Pla i a l'oest amb Vinferri.

Etimologia

Els adjectius indicant el color de la terra o de la roca es troben sovint en el curs de les enumeracions dels noms de lloc. Aquest podria ser el cas de la partida de la Rogera.

També podria ser el nom del principal propietari d'aquesta partida o, fins i tot, el nom d'un tipus d'olivera que s'hi havia cultivat.

SAFRÀ

Variants del topònim

Mn. Joan Segura (1890): Safrá
Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921), Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): Safrà

Documentació antiga

(...) Altra en la partida del Safrá que te de sembradura tres quarteres de blat..." (RPFJ, 31 de gener de 1829)

(...) "...la pieza de tierra de la partida del Safrá, de desde la sequieta abajo hasta lindar á Francisco Cornudella..." (Judici conciliatori entre familiars. Setembre de 1845)

Situació geogràfica

Situada a l'oest del nucli urbà de la vila. Limita al nord amb la carena sud de l'altiplà del camí de Lleida, a l'est amb el nucli urbà, al sud amb el Molinet i a l'oest amb l'antic terme de Vinferri.

Etimologia

Temps enrera era típic d'aquesta partida el conreu del safrà, planta cultivada pels seus estigmes, usats com a condiment, també emprada en medicina. Això dona lloc al nom de la partida, topònim d'origen aràbic.

Costumari

Un dels renoms pairals junedencs de molta tradició és el de cal Safraner. Recordem que el safrà va ser introduït a l'Urgell al segle xv.

SALAT

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921) i Josep Maria Solé (1991): Salat

Documentació antiga

(...) "...una vinna a les Alfaredes, una viña al fol, una parada al Salat..." (LTVJ, 1593)

(...) "...otra de diez jornales poco mas parte huerta de la Femosa y parte secano de la que hay una punta plantada de olivos en la Partida del Pas del Palau y Salat..." (LVEN, 1824)

Situació geogràfica

Situada al centre-est del terme. Limita al nord amb les partides de la Femosa i del Pont de la Cova, a l'est amb Mirambó, al sud amb Torre Sala i la carretera N-240 i a l'oest amb les Planes (baixes). Forma part del torrent Salat en el tram on conflueix amb la riera de l'Aiguamoll; d'allí desemboca al torrent de la Femosa.

Etimologia

El topònim Salat podria ser el nom del principal propietari d'aquesta partida.

També es parla d'un indret on hi havia hagut molt salat, és a dir, la planta salsolàcia que es fa per les terres salobroses de l'Urgell.

SECANET

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890): Secà
Ceferí Rocafort (1908-1918) i Ramon Arqués (1921): Secà
Pere Bellmunt (1986): Camí de Bellpuig
Josep Maria Solé (1991): Secanet

Documentació antiga

(...) "...tota aquella pessa de terra de viña plantada que lo mateix Jacinto te y posseheix, situada en lo terme de la vila de Juneda y partida del Secá..." (Capítols matrimonials de Jacinto Carné Guillamet i Raimunda Carné Lacasa. Febrer de 1816)

(...) "Parte de la pieza de tierra sita en la partida Ramás, conocida por Secanet regadio y

viña de la cual lleva en aparcería la parte plantada de olivos Armengol Beá, otra parte en arrendamiento Miguel Gelonch Beren y otra Baldomero Arqués plantada esta última de viña y varios arboles frutales..." (Contracte d'arrendament per parceria de Josep Lamarca i Piñol i Concepció Piñol a Josep Espasa Cortecans. Març de 1913)

Situació geogràfica

Situada al sector centre-nord del terme. Limita al nord amb els Colls, a l'est amb la Coma, al sud amb Vidaló i a l'oest amb el camí de Bellpuig.

Etimologia

Topònim provinent d'abans del Canal d'Urgell. La raó de la seva existència potser cal cercar-la en el fet que, a diferència d'algunes terres que la circumden, aquesta subpartida no era susceptible de regar a través de la xarxa irrigadora construïda de temps immemorials. (Jaume Torrent, 1993)

Costumari

Algú ha dit que temps enrera, aquesta zona era de secà i d'aquí el diminutiu, secanet, car la partida és petita. Sembla, però, més versemblant una altra versió: ja que la terra no és "grassa", l'aigua es filtra molt més aviat que a les altres, cosa que implica que el terreny s'assequi també molt aviat i la saó duri poc. (Josep Maria Solé, 1991)

TANCAT, EL

Variants del topònim

Pere Bellmunt (1986) i Josep M. Solé (1991): el Tancat

Situació geogràfica

Situada entre el camí de Puigròs i el camí d'Arbeca. Limita al nord amb Vidaló, al sud

amb la Devesa, a l'est amb la Mina i a l'oest amb el Clot.

Etimologia

En altres èpoques, part d'aquesta partida estava tancada, és a dir, closa per parets de tàpia i pedra. El nom, al·lusiu a aquesta part, s'estendria després a la resta de la rodalia.

VALLFLOR

Variants del topònim

Pere Belmunt (1986): Vallflor

Josep Maria Solé (1991): Vall-flor

Situació geogràfica

Subpartida de regadiu del terme de Miravall, regada per la sèquia dels Masos.

Etimologia

Distinció del lloc precisat gràcies al seu contingut en flora. La vall de flors, zona de regadiu amb presència actual d'arbres fruiters.

VALLXECA DE DALT

Variants del topònim

Plànol del terme municipal (1981): Vallxeca de Dall

Josep Maria Solé (1991): Vallxeca de d'alt

Documents oficials: Vallseca, Vallceca

Documentació antiga

Col·lecta de la ciutat y vegueria de Leyda, fogassada en lo any de MDLIII. Villasecca (Fogatge de 1553)

MIRAVALL: "Té de llargaria 2 quarts, de ampla un y mitg, y de rodaria una hora: afronta a llevant a les Borjas, a mitgdia ab Bessas y Vallceca, a ponent ab Masroig, y a tremontana ab Juneda..." (Cens de 1716)

Situació geogràfica

Partida del terme municipal de Cervià de les Garrigues, a tocar de l'Aranyó.

Etimologia

Fa referència a la seva orografia. La vall xeca o seca, terreny eixut on no hi ha aigua superficial.

Costumari

No hi ha referències històriques al Llibre vert (1172), arxiu municipal de Cervera (1172), Llibre de mustafassos (1598), llibre de vâlues (1593), Mossèn Joan Segura (1890) i Ramon Arqués (1921).

En l'àmbit del terme inicial de Castellldans sorgiren un bon nombre de poblacions, com l'Albagés, la Sisquella, Juncosa, Vall-de-reig,

Les Besses, o Vallseca, alguns després termes independents i altres despoblats, que en part havien de passar a Poblet. El lloc fou començat a poblar el 1232 per Arnau Punyet. Al segle xv quedà despoblat, després de passar a Poblet.

El despoblat de Vallxeca o Vallseca es troba a la vall d'aquest nom, al nord-oest de Cervià.

VIDALÓ

Variants del topònim

Mossèn Joan Segura (1890), Ceferí Rocafort (1908-1918), Ramon Arqués (1921), Pere Bellmunt (1986) i Josep Maria Solé (1991): Vidaló

Documentació antiga

(...) "...Que del brazo dilatado de que se ha hablado (...) sale otro que se encamina (...) al lugar nombrado Secá y Vidaló (...)" (Plet dels regidors i de la Universitat de Lleida contra la comunitat cartoixana d'Escala Dei. Segona meitat del segle xviii)

(...) "Lo rech que cursa per la partida dita de Vidaló. Y lo rech que passa cerca á prop de la Pleta de la Coma fins al extrem de dit terme, ó fins allá ahont o permetia lo terreno de esta partida..." (Ban municipal sobre regs. Juneda, 16 de maig de 1794)

Situació geogràfica

Situada al nord-est del terme. Limita al nord amb els Colls, a l'est amb la Coma, al sud amb el Tancat i a l'oest amb el camí de Bellpuig.

Etimologia

Sembla que al·ludeix al nom d'algun antic propietari (Vidaló, diminutiu de Vidal).

**Caseta del guarda,
Vallxeca de Dalt.**

Foto: Eduard Porta.

Antic assentament de Sant Jordi - Vinferri.

Foto: Eduard Porta.

VINFERRI

Variants del topònim

Mn. Joan Segura (1890): Bimferri
 Ceferi Rocafort (1908-1918) i Ramon Arqués (1921): Vinferri
 Pere Bellmunt (1986): Vimferri / Mimferri
 Josep M. Solé (1991): Vimferri, Vinferri o Minferri
 Jaume Torrent (1993): Vimferri
 Documents oficials: Vinferre, Binferri

Documentació antiga

S. XIV "...Vinferre, lloc eclesial dels canonges de Lleida, amb 6 focs". (Cens de les Corts de Cervera, 1378)

(...) "Ordy. Ítem dit dia se troba ordy en sitja plena del lltre. Capítol, el lo Sitjat prop les muralles, 16 qu. 6 q. y en la sitja mes de mija del propi delmer del camí dels Alamús prop la del blat, que tot junt fa suma de..., destes sen relleva 33 q. dels termes de la Manresana y Vimferri..." (LEL,1678)

(...) "...aquella pieza de tierra campa de estension siete jornales poco mas o menos (...), sita en el termino de la Manresana agregado a la villa de Juneda y partida llamada de Binferri que linda a oriente con Ramon Salla, a mediodia con el camino de Artesa, a poniente con Jose Rosinach y a norte con herederos de Bartolomé Bonifaci..." (Documento de títol de venda de Ramon Arqués. Agost de 1837)

(...) "...han convenido en subarrendar las hiervas de las partidas de Manreana, Jovals y Bimferri por la duración de un año a contar desde el dia diez y ocho de octubre de mil ochocientos cincuenta y dos... (...)" (Documento d'arrendament de pasturatge per part de terratinents de Juneda de la Baronia de Vinferri. Octubre de 1852)

Situació geogràfica

Situada a l'oest del terme. Ocupa l'apèndix comprès entre el terme municipal de Torregrossa (partida Figuereta), el terme de Puigverd de Lleida, el terme de Casteldans i l'enclavament dels masos (terme municipal de les Borges Blanques). Limita al nord amb els termes de Torregrossa i de Puigverd de Lleida, a l'est amb l'illa dels masos i amb la Rogera, al sud amb el terme de Casteldans i el Canal d'Urgell i a l'oest amb el terme de Puigverd de Lleida.

A la part més septentrional d'aquesta àrea hi ha la subpartida Molí del Massot, anomenada així per l'existència d'un antic molí de farina, avui ruïnós. I en direcció sud-oest queden les restes de l'antiga ermita de Sant Jordi.

Etimologia

Igual que el topònim Juneda, l'antropònim Vinferri figura en el Termini antiquis: "Des de la torre de Guilabert va el terme de Lleida fins Almenar el vell que és del terme de Lleida i fou d'Avinferre..." Aquest document ens dona el nom de persona evidentment àrab ABINFERRE, d'on el nostre VINFERRI, segurament propietari de la partida de terme d'igual nom. La d que va davant d'Avinferre és la preposició pròpia per a expressar la propietat o pertinença.

Sembla que Josep Lladonosa identifica aquest darrer personatge, resident a la ciutat del Segre, amb el propietari de les terres que ens ocupen i del qual n'agafarien el nom. Fou d'un terratinent d'origen almoràvit, de nom d'ascendència mossàrab. Deu el seu nom a un mossàrab nomenat Ferrus o Ferri, nom arabitzat de Ibn-Ferri (i les seves variants Avimferrey i Avinferre) "fill de Ferrús".

El cas de Mimferri és una deformació moderna sobre elements àrabs primitius. (Minjanya o Aminganya, al terme de Vimbodí)

3. Fonts documentals

3.1. Arxius

AMJ	Arxiu Municipal de Juneda
AHPL	Arxiu Històric Provincial de Lleida
ACL	Arxiu Capitular de Lleida
APL	Arxiu Paeria de Lleida
ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
APJ	Arxiu Parroquial de Juneda
APRS	Arxiu Particular Ramona Sardaños
ARFJ	Arxiu Revista Fonoll de Juneda
ALJ	Arxiu Lamarca de Juneda
AMP	Arxiu Monestir de Poblet
AHAT	Arxiu Històric de l'Arquebisbat de Tarragona
ABJ	Arxiu Baldo de Juneda

3.2. Documentació escrita

[LOJ]	Llibre de les Ordinacions de Juneda (Amustafassos)
[LTVJ]	Llibre de Traspassos de Vâlues de Juneda
[BCCLB]	Butlletí del Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona
[PFMJ]	Programes de la Festa Major de Juneda
[LAAJ]	Llibre d'actes de l'Ajuntament de Juneda
[LVEN]	Llibre de visites de l'Església Nova de Juneda (1820-1828)
[RPFJ]	Relació dels perits de finques rústiques i urbanes de Juneda
[PNL]	Protocols notarials de Lleida
[LRAJ]	Llibre dels regidors de l'Ajuntament de Juneda
[PUB]	Lo Pla d'Urgell de Bellpuig
[LEL]	Llibre dels exàmens. Arrendaments de les pabordies de l'església de Lleida

Venda de terrenys, Capítols matrimonials, Capbreus de rendes i censos, Contractes d'arrendament, Bans municipals de regs, Instàncies municipals, Censos de població, Préstecs d'hipoteca, Testaments, Plets de regidors, Cartes de pagament i Inventari de molins fariners.

3.3. Bibliografia

- ALBAIGES OLIVART, Josep Maria. "Les comunicacions a Juneda", *Fonoll*, núm. 13. Juneda, desembre de 1980.
- AMIGÓ, Ramon; ROIGÉ, Dolors; TERRADO, Xavier i TURULL, Albert. *Introducció a l'onomàstica. Toponímia i antroponímia catalana i general*. Quaderns de l'Institut, núm. 7. Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida, 1994.
- BALANA I ABADIA, Pere. "Juneda, avantguarda del regne sarraí de Lleida". *Fonoll*, núm. 35. Juneda, desembre de 1984.
- BALANA I ABADIA, Pere. *Els noms de lloc de Catalunya*. Col·lecció Població i Territori, núm. 5. Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1989.
- BELLMUNT, Pere. "Toponímia del terme de Juneda i els seus entorns". *Fonoll*, núm. 41. Juneda, 1986.
- COROMINES, Joan. *Estudis de toponímia catalana (vol. I i II)*. Biblioteca Filològica Barcino. Editorial Barcino. Barcelona, 1965 i 1970.
- COROMINES, Joan. *Onomasticon Cataloniae*. Vol. IV. Curial Edicions Catalanes. Barcelona, 1995.
- CORNUDELLA, Joan. "El topònim "Juneda" (Baix Urgell): etimologia, documentació i cartografia". *Urtx. Revista Cultural de l'Urgell*, núm. 20. Tàrrrega, abril de 2007; pàg. 299-326.
- FILELLA, Salvador. "Importancia de las obras hidráulicas". *BCCL*, núm. 8. Barcelona, octubre de 1958.
- FONT RIUS, José M^a. *Cartas de población y franquicia de Cataluña*. CSIC, vol. I. Madrid-Barcelona, 1969.
- GRAS Y DE ESTEVA, Rafael. *La pachería de Lérida*. (Notas sobre la antigua organización de la ciudad 1149-1707). Lleida, agost de 1909.
- IGLESIES FORT, Josep. "El fogaje de 1365/1370" dins de *Memorias de la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona*. 3a època. Vol. XXXIV. Barcelona, 1962.
- IGLESIES FORT, Josep. *El cens del comte de Florida-blanca (1787)*. Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1969.
- LLADONOSA I PUJOL, Josep. "Juneda, part integrant de l'antic municipi de Lleida". *Butlletí Interior del Centre Comarcal Lleidatà*, núm. 32. Barcelona, octubre de 1960.
- MADOZ, Pascual. *Diccionario Geográfico-estadístico-histórico de España*. Madrid, 1847.
- MOREU-REY, Enric. *Toponímia urbana i onomàstica vària*. Raixa, 98. Editorial Moll. Palma de Mallorca, 1974.
- MOREU-REY, Enric. *Els nostres noms de lloc*. Col·lecció els treballs i els dies, núm. 22. Editorial Moll. Mallorca, 1982.
- PIQUER JOVER, Josep Joan. "El senyoriu de la Manresana". *Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad*, 12. Barcelona, 1968.
- PITA I MERCÉ, Roderic. *Dades per al coneixement de l'arqueologia i de la història de Juneda*, article transcrit per Pere Bellmunt al programa de Festa Major de Juneda. Agost de 1976.
- PITA MERCÉ, Rodrigo. "Dades i apunts del passat històric de Juneda. El nucli habitat primitiu de Juneda". Programa de Festa Major. Juneda, agost de 1979.
- REÑÉ, Josep (curador). *Llibre dels Mustafaços de Juneda*. Col·lecció mossèn Alcover, núm. 2. Edicions del Butlletí. Fondarella, abril de 1984.
- ROSELLÓ, Antoni. "Breu història del Molí de Baix (abans de la vila), 1871-1962". *Fonoll*, núm. 68. Juneda, agost de 1993; pàg. 41-42.
- SATORRA, Jordi. "Aproximació a les partides actuals de les Borges Blanques". *Noves aportacions a l'onomàstica garriguenca i catalana*. Actes del XXXVI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica - Les Borges Blanques (2009). Juneda, desembre de 2010; pàg. 107-113.
- SEGURA, mossèn Joan. *Butlletí de la antiga associació d'excursions catalana*, volum. XII. Barcelona, 1890.
- SEGURA GARSABALL, Josep. "Un molí fariner del segle xv, Juneda senyoriu dels Cardona". *Urtx*, núm. 17. Tàrrrega, abril de 2004.
- SOLÉ, Joan Josep i PIÑOL, Isidre. "Juneda en lo any 1369". *Fonoll*, núm. 83. Juneda, febrer de 1996.
- SOLÉ BONET, Josep Maria. "Coneguem el nostre terme". *Fonoll*, núm. 50. Juneda, desembre de 1989.
- SOLÉ BONET, Josep Maria. *Juneda. El seu terme*. Comissió Cassoles de Tros - Diputació de Lleida. Juneda, 1991.
- TORRENT GELONCH, Jaume. "Pinzellades de toponímia junedencs". *Butlletí Interior del Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona*. Barcelona, agost de 1965.
- TORRENT GELONCH, Jaume. "De la vila closa i d'extramurs (I-II)". *Fonoll*, núms. 42 i 44. Juneda, hivern de 1986 i estiu de 1987; pàgs. 33-34 i 30-32.
- TORRENT GELONCH, Jaume. "Sobre la lluita dels junedencs entorn de l'aigua (I): els regs de la Femosa (1)". *Fonoll*, núm. 51. Juneda, primavera de 1990; pàg. 30-35.
- TORRENT GELONCH, Jaume. "Sobre la lluita dels junedencs entorn de l'aigua (II): en el centenari de la primera font pública instal·lada dins la població". *Fonoll*, núm. 63. Juneda, octubre de 1992; pàg. 39-43.
- TORRENT GELONCH, Jaume. "Sobre la lluita dels junedencs entorn de l'aigua (III): les basses". *Fonoll*, núm. 65. Juneda, febrer de 1993; pàg. 37-41.
- TORRENT GELONCH, Jaume. "Sobre la lluita dels junedencs entorn de l'aigua (IV): els molins fariners". *Fonoll*, núm. 67. Juneda, juny de 1993; pàg. 43-46.
- TORRENT GELONCH, Jaume. *L'església i el cementiri vells de Juneda*. Pagès editors. Associació Cultural Fonoll - Casa de Cultura, núm.2. Juneda, agost de 1993.
- TORRENT GELONCH, Jaume. "Sobre la lluita dels junedencs entorn de l'aigua (V): els molins fariners (II)". *Fonoll*, núm. 71. Juneda, febrer de 1994; pàg. 29-31.
- TURULL, Albert. *La toponímia de les comarques de Ponent. Un assaig d'interpretació topològica*. Institut d'Estudis Catalans. Col·lecció Treballs de l'Oficina d'Onomàstica, XIII. Barcelona, 2007.
- TURULL, Albert. "Una visió panoràmica de la toponímia garriguenca". *Noves aportacions a l'onomàstica garriguenca i catalana*. Actes del XXXVI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica - Les Borges Blanques (2009). Juneda, desembre de 2010; pàg.9-27.
- VALLS, Joan. "Apunts històrics de Juneda". *Butlletí Interior del Centre Comarcal Lleidatà*, núm.86. Barcelona, abril de 1965.